

ואם נתחייב כאחת להדיוט ולצדקה, יש אומרים שאפילו לדעה ראשונה לא קנו שניהם (עפ"י ט"ז שם).

ט. נחלקו הדעות האם מועילה כתיבת 'דלא כאסמכתא' בשטרות כאשר יש שם תנאי של אסמכתא (ע' חו"מ רו, יח). ואם כתב בשטר שנעשה בענין שאין בו אסמכתא – הרי כאן הודאת בעל דין שנעשה באופן המועיל בלא אסמכתא, וקנה (עפ"י ט"ז ונתיבות המשפט. וכ"פ באבני נזר חו"מ ז).
י. אם נדר או נשבע או עשו תקיעת כף [דרך שבועה. ע' יו"ד רלב, ב] – מועיל אפילו באסמכתא (חו"מ רו, יט). והסכמת הפוסקים [דלא כהסמ"ע] שהקנין עצמו נתבטל רק השבועה קיימת, ונפקא מינה שאין היורשים צריכים לקיים שבועותו [ואין יכול לומר 'קים לי כהסמ"ע'. נוב"י, מובא בפ"ת].

יא. יש אומרים שמישראל לנכרי אין דין אסמכתא וקנה הנכרי (ראב"ד. משום שגמר ומקנה כי יודע שבדיניהם דין. עפ"י מג"א תמה, ד. ורע"ק"א הקשה מה בכך שיודע שבדיניהם אסמכתא קונה הלא סו"ס סומך שלא יתקיים התנאי. אך נראה שזה דומה לסברת ר"י גבי שידוכין שהואיל ויש בושה גדולה בחזרה קונה – הרי שמ"מ מעלה צד שלא יגיע הדבר לידי קיום). ושאר הפוסקים חולקים (עפ"י מג"א תמא בשם המ"מ ועוד). וע"ע חו"מ רו, טו.

דפים כז – כח

לו. מה דינם של נדר ושבועה הנאמרים רק בכדי לסלק פגיעה בגוף או בממון על ידי אחרים?

נודרים להרגים ולחרמים (= שודדי ממון) ולמוכסים, לומר על הפירות שהן תרומה ואינן תרומה; שהם של בית המלך ואינם של בית המלך [ולא יתלה בישראל בעל זרוע אלא במלך או בשר נכרי, מפני שסופו של בעל זרוע ישראל ליפול ואז יגלגלו עליו כל מה שתלו בו. תוספתא וירושלמי, מובא בראשונים]. ובכלל 'נודרי אונסין' הם (רש"י, רמב"ם שבועות ג, א נדרים ד, א).

מבואר בגמרא שאומר 'אסרו פירות העולם עלי אם אינן של בית המלך' ובלבו אומר 'היום' אלא שמוציא בשפתיו סתם – אעפ"י שבכל מקום דברים שבלב אינם דברים, לגבי אונסים שונה הדבר ומותר.

א. מסתבר שבאותו היום אסור כפי דבריו. ויכול לחשוב בלבו לשעה אחת (כמוש"כ הרמב"ם נדרים ב, ב) וכד', ויאסר באותה שעה בלבד.

ויכול לחשב בלבו שלא יאכל חזיר (רמב"ם שבועות ג, ד).

ב. משמע בגמרא שאם לא אמר בלבו 'היום', אסור. וכן מפורש בריטב"א. (וצ"ע אם אסור מדאורייתא או מדרבנן).

ג. לפי תירוץ אחד בתוס' בשבועות (כו: ד"ה גמר בלבו) – דלא כהרמב"ן והר"ן והרשב"א והתוס' כאן – אפילו בלא אונס אינו אסור מן הדין אלא באותו היום שהרי צריך שיהיו 'פיו ולבו שוים'. ומה שאמרו כאן שאסור, זהו בעם הארץ שאין מאמינים לו שכך היה בלבו.

ומדברי הרדב"ן (שבועות ב, יד) בדעת הרמב"ם נראה שלכתחילה אסור לו לישבע בלא אונס אבל אם נשבע לא נאסר אלא לפי מה שהיה בלבו.

ד. יש לשמוע מפשט דברי הגמרא ומרמב"ם ורש"י ור"ן, שבאופן שחייב לשלם על פי הדין, כגון במוכס העומד מהמלך ויש לו קצבה, אם נדר כדי להיפטר ממנו – הגדר חל [ולדברי התוס' בשבועות הנ"ל – רק בעם הארץ] מפני שהיה אסור לו לעשות כן והרי לא נאנס מלידור על פי דין. וכן מפורש בריטב"א (וע' גם אגרות משה יו"ד ח"ב צח ד"ה ומה שטען).

ה. שבועת-שקר כדי להינצל ממוכסין וכד', כגון שנשבע שהיא תרומה או של בית המלך; מדברי הריטב"א משמע שלא הותרה אלא בסכנת נפשות (וכ"כ הגמ"י משמו). ואין כן דעת שאר פוסקים (ערמב"ם שבועות ג, א; ב"י ורמ"א רלב, יד. וע' גם במאירי במשנתנו, וכ"מ מהרשב"א).
 וכן מי שאנסוהו לידור או להישבע על ידי איום נפש, כתב הריטב"א שאם על דבר של ממון נשבע, כגון לתת להם כך וכך – הרי נתחייב בשבועתו [שהרי מבואר בגמרא שרק משום שאמר בלבו 'היום' אינו חייב], אבל בדבר שאין עיקרו ממון – פטור, כיון שאונס נפשות הוא. ויש חולקים ופוטרים בכל אופן (עפ"י שו"ת המיוחסות לרשב"א רעג; מהרי"ק קסד; תשב"ץ ח"ג ט. ושונה דין נודרין להרגין' שהוא מיוזמתו בא לפטור עצמו מתשלום ע"י השבועה – עפ"י תשב"ץ שם; ברכת שמואל (ז').

בית שמאי אומרים: בכל נודרים חוץ מבשבועה. ובית הלל אומרים: אף בשבועה.
 בית שמאי אומרים: לא יפתח לו בנדר (אם אין הלה אומר לו: נדור), וכשהוא נודר לא ידור אלא במה שהוא מדירו. ובית הלל אומרים: אף יפתח לו, ונודר אף במה שאינו מדירו, כגון: אמר לו 'אמור קונם אשתי נהנית לי' ואמר 'קונם אשתי ובני נהנין לי' – ב"ש אומרים אשתו מותרת ובניו אסורים. ובית הלל אומרים אלו ואלו מותרים.

מבואר בבבלייתא שלבית הלל פותח לו אף בשבועה (וכן הוא לפי התירוץ הראשון בגמרא. ולפי תירוץ רב אשי, הברייתא מדברת בענין אחר).

הרמב"ם (נדרים ד, א שבועות ג, א) נקט שהאנס ביקשו לידור או להשבע [ואף אם הלה הוסיף על מה שהדירו מותר, כבית הלל]. ונראה טעמו מפני שלכתחילה אסור לידור בארבעה נדרים כדי לבטלם, כמוש"כ שם בה"ד.

דף כח

לז. האם מותר להעלים המס מהמוכס?

אמר שמואל: דינא דמלכותא – דינא (ולא מצינו בשום מקום מי שחולק בדבר. ריטב"א). ולכך חובה מן הדין לשלם למוכס העומד על ידי המלכות. ואולם מוכס שאין לו קצבה, אמר שמואל שמותר להעלים ממנו המכס (שאיין זה 'דין' אלא 'חמסנות'. ר"ן).

א. דין המכס תקף בין אם המוכס קנה מאת המלך זכות זו, בין אם לא קנה אלא שהוא ממונה לגבותו. ואולם באופן שאין נזק לישראל המוכס, כתב הר"ן (והושמט בדפוסים) שמותר להימנע מלשלם המכס כדין 'הפקעת הלואתו' שמותרת בעכו"ם, לפיכך המוכס אינו רשאי להכריח ישראל חברו לפרוע לו המכס אם לא מיראת המלכות.
 ויש סוברים שלא הותרה 'הפקעת הלואתו' בדין זה.

ב. כתבו בתוספות: דוקא במלכי גויים אמרו 'דינא דמלכותא דינא' מפני שהארץ שלו ויכול לגרש היושבים בה אם לא יעשו מצוותו, אבל במלכי ישראל לא לפי שארץ ישראל כל ישראל שותפים בה (רשב"א ור"ן).

ג. מוכס שאין לו קצבה כגון שמוכס לזה מעט ולזה הרבה, יתכן שאפילו עושה כן ברשות המלך – אין זה 'דין', שאין לו רשות למוכס ליקח מזה מעט ומזה הרבה והרי זו גזילה (עתוס' ופהרא"ש. ומשמע מדבריהם שאם המלך מחייב ליקח מזה מעט ומזה הרבה, אעפ"י שאין זה צדק, דינא דמלכותא הוא). ויש אומרים שאפילו דין המלך עצמו, כל שאינו עושה על פי חוקי המלכות הקבועים משכבר

– אין זה 'דינא דמלכותא' (ריטב"א. וערשב"א שסתם דינא דמלכותא דינא אבל גזילה דמלכותא לאו דינא, אך אין מפורש בדבריו גדר הדבר).
מוכס העומד מאליו (שלא במצות המלך) אינו בכלל זה, ומותר להעלים ממנו (דבי רבי ינאי).

דפים כח – כט

לח. מה הדין בנדריים דלהלן?

א. 'הרי נטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות' / 'טלית זו קרבן אם אינה נשרפת'.

ב. 'הרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו' / 'טלית זו קרבן עד שתשרף'.

א. 'הרי נטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות היום', 'טלית זו קרבן אם אינה נשרפת' – קדושות ויש להם פדיון. ואף במקום רוח סערה או דליקה, אין אומרים שלא גמר בדעתו לידור מאחר ולא היה סבור שיינצלו (והריהם נדרי שגגות (פהרא"ש ורי"ד), או נדרי זרוזין, שלא אמר כן אלא שייאמנו דבריו. תוס'), אלא נדרו נדר.

משמע בגמרא (כפירוש הראשונים מלבד המאירי) שאם סתם 'אם אינן נקצצות' ולא הגביל בזמן – אינן קדושות, שהרי סוף נטיעות אלו לקציצה לסוף אלף שנים לכשתייבשו (תוס'). אבל בטלית 'אם אינה נשרפת' הואיל ואפשר שלא תשרף לעולם, משום כך מעתה חל האיסור עליה (ר"ן).
יש מפרשים בקדושת דמים לקרבן (ועתוס' ופהרא"ש), ויש מפרשים בקונמות, וכדברי רבי מאיר שיש לו פדיון, ודוקא קונם כללי (עפ"י רבנו יונה, מובא בריטב"א באריכות ושר"ר).

ב. תנן: 'הרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו', 'טלית זו קרבן עד שתשרף' – אין להם פדיון. ופרשו שאם פדאן חוזרות וקדושות – עד שיקצצו (ובטלית, עד שתשרף אפילו רק מקצתה. מאירי; קר"א). כיון שנקצצו, לדברי בר פדא – פודן ודיו. ולדברי עולא אין פודן אלא יוצאות מקדושתן מאליהן, שקדושת דמים פוקעת בכדי.

אם לא פדאן הוא אלא אחרים – אמר רבי יוחנן: אין חוזרות וקדושות.

א. אפילו פדו אחרים ואחר כך נכנסו לרשותו – אינן קדושות, שמיד שפדאום אחרים נסתלקה רשות בעלים הראשונים מהם (רשב"א ור"ן). ואם התנה מראש שיהיו קדושות לכשיקחן מאלו שפדו – לדברי הרשב"א חל ההקדש, ולדברי הר"ן נשאר הדבר בספק.

ב. כשפדה אחר, נראה שהרי הן שלו אף לאחר שנקצצו (חזו"א).

ג. לדעת הרשב"א והרא"ש והמאירי, וכן מוכח ברמב"ם ומשמע בריטב"א, עולא אינו חולק על הדין הראשון של בר פדא שאם פדאן חוזרות וקדושות.

והחכם רבי משה קרטבי סובר שעולא חולק, כי במה שאמר 'עד שיקצצו' דעתו לומר שההקדש יחול עד זמן מסוים, ולא נתכוין להקדיש שוב אם יפדה. וכן מצא רגלים לדבר מדברי הירושלמי שתלה מחלוקת בר פדא ועולא במחלוקת חזקיה ורבי יוחנן. [ואפשר שהלכה כבר פדא כיון שרבי יוחנן נשא ונתן אליביה. עפ"י ר"ן. וע' להלן מחלוקת הראשונים].

לכאורה נראה שאפילו לבר פדא, אם אדם זה סבור שייפקע ההקדש כשיקצצו, אם פדאן מקודם – אינן חוזרות וקדושות שהרי לא נתכוין לכך.

ואין חילוק אם תלה במאורע כגון 'עד שיקצצו', או בזמן כגון 'עד יום פלוני' (עפ"י מאירי. וע' קרן אורה שצדד שמא דוקא בכגון משנתנו שמקדיש מפני הרוח).